

دستورالعمل هرس درختان و درختچه های زینتی (۱۳۹۴)

تعریف هرس

هرس به طور کلی علم و هنر قطع کامل یا جزئی اندام های مختلف گیاه می باشد که باعث تنظیم و کنترل رشد، گلدهی و میوه دهی می گردد.

هرس پاکسازی زمستانه

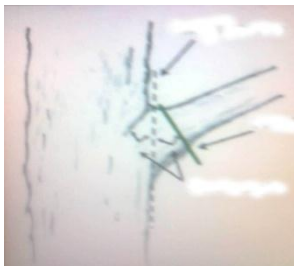
این هرس با هدف نگهداری اندازه درخت در حد مطلوب و جلوگیری از رشد بیش از حد و تراکم بالای شاخه ها با اهداف زیر صورت می پذیرد:

- ۱- حذف شاخه های خشکیده، بیمار، ضعیف و شکسته
- ۲- حذف شاخه های مزاحم رفت و آمد افراد و وسایل نقلیه و نیز شاخه هایی که احتمال برخورد آنها با سیم های برق می باشد.
- ۳- حذف شاخه های روی هم افتاده و خمیده
- ۴- خلوت کردن قسمت داخلی درخت که در نتیجه سبب چرخش بهتر هوا داخل شاخه ها، دریافت بیشتر نور توسط شاخه های داخلی تاج و کاهش مقاومت در برابر باد می گردد
- ۵- تحریک گلدهی و میوه دهی در درختان و درختچه ها
- ۶- جوان سازی درختان و درختچه های مسن

نکات ضروری در رابطه با هرس

- ۱- دارا بودن ادوات کامل هرس شامل قیچی باغبانی، اره دستی، اره تلسکوپی، شمشاد زن دستی، شمشادزن موتوری و نیز نردبان، بالابر، چسب پیوند و ...
 - ۲- استفاده از ابزارهای تیز برای ایجاد سطح برش صاف و یکنواخت
 - ۳- ضدعفونی کردن ابزار هرس با محلول های ضدعفونی کننده پس از انجام هرس در هر گیاه و نیز ضدعفونی مجدد قبل از استفاده در گیاه بعدی
 - ۴- عدم باقی گذاشتن هیچگونه زائده بر روی شاخه اصلی پس از حذف کامل شاخه های فرعی و صاف نمودن محل قطع
 - ۵- پوشاندن سطح برش توسط چسب باغبانی در صورتی که قطر شاخه قطع شده بیش از ۵ سانتی متر باشد.
 - ۶- قطع شاخه های قطور با سه برش (مطابق با تصویر زیر)
- برش اول از زیرشاخه به فاصله حدود ۱۵ cm از شاخه اصلی به طوریکه $\frac{1}{3}$ قطر شاخه قطع گردد، برش دوم از روی شاخه به فاصله ۲۵-۲۰ cm از شاخه اصلی، برش سوم از محل collar (برجستگی انتهای شاخه دارای قطر کمتر) بطوریکه شاخه به طور کامل از شاخه اصلی جدا شود.

(در صورتی که محل collar مشخص نباشد برای تعیین محل قطع، ابتدا یک خط فرضی موازی با تنه در نظر گرفته و با در نظر گرفتن زاویه این خط فرضی با ridge (برجستگی بین دو شاخه)، خط فرضی دوم با زاویه برابر بر روی شاخه ای که قرار است قطع گردد در نظر گرفته می شود که محل قطع می باشد.

زمان هرس درختان و درختچه های زینتی

۱- هرس زمستانه (هرس سیاه)

این نوع هرس را باید پس از خزان کامل گیاه و زمانی که رکود زمستانی گیاه آغاز می شود انجام داد. در صورت وجود سرمای شدید در منطقه هر چه قدر هرس زمستانه در اواخر فصل خواب انجام شود، بهتر است.

۲- هرس تابستانه (هرس سبز)

این نوع هرس را باید در فصل رشد انجام داد و شامل حذف نرک ها، پاجوش ها و حذف گلها و میوه های خشکیده می باشد. البته با توجه به آفتاب سوزان اصفهان در تیر و مردادماه، بهتر است هرس تابستانه در قسمت تاج درخت در این دو ماه انجام نشود.

هرس و تربیت اولیه نهال

بر اساس شکل طبیعی درختان که شامل فرم های ستونی، هرمی، بیضی، کروی و مجنون می باشد لازم است در خزانه های تولید، هرس و تربیت اولیه بر روی نهال صورت پذیرد. متأسفانه از آنجا که این عمل معمولاً به طور صحیح و مناسب انجام نمی شود، لازم است پس از کاشت، با توجه به فرم طبیعی درخت و نوع کاربرد در فضای سبز اسکلت اولیه درخت را با هرس مناسب شکل دهیم.

روش های تربیت نهال

۱- **تربیت پر مانند** : در درختانی که چیرگی انتهایی شدید است انجام می شود، در این روش می توان تا قسمت پایین تنه، شاخه ها را حفظ کرد. در واقع فرم درخت به صورت پر می باشد. این نوع تربیت بیشتر در سوزنی برگان از جمله کاج مشهد و سرو نقره ای کاربرد دارد.

۲- **تربیت بوته ای**: در درختان کوتاه که چیرگی انتهایی ضعیف است انجام می شود، در این روش حدود ۰/۵ متر از ارتفاع تنه تا سطح زمین را بدون شاخه نگه می داریم. این نوع تربیت در سیب گل و هلو گل کاربرد دارد.

۳- **تربیت استاندارد**: در درختان بزرگ که چیرگی انتهایی شدید است انجام می شود، در این روش، حداقل تا ۲ متر از ارتفاع تنه تا سطح زمین، شاخه ها را حذف می کنیم. البته برحسب نوع کاربرد، این ارتفاع بیشتر هم می شود. این نوع تربیت در نارون، چنار و .. کاربرد دارد.

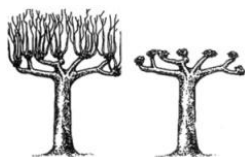
۴- **تربیت استاندارد مجنون**: در این روش، تا ارتفاع ۲ متری تنه از سطح زمین نباید هیچ پیوندی انجام شود. این نوع تربیت در بید مجنون و .. کاربرد دارد.

هرس شکل دهی

این نوع هرس را باید در مواقع خنک سال یعنی اوایل بهار و یا اواسط شهریور ماه انجام داد و شامل شکل سازی در گیاهان شکل پذیر و کوتاه کردن پرچین ها می باشد. البته در هرس پرچین، روش صحیح، کم کردن تاج پوشش گیاه در سطح بالایی نسبت به سطح پایینی می باشد بطوریکه از ایجاد سایه در قسمت پایین گیاه و بالا رفتن رطوبت و افزایش بیماریها جلوگیری گردد. لازم به ذکر است حتی الامکان از انجام هرس های فرم و ایجاد اشکال مختلف در رفیوژها و معابر خودداری گردد و انجام این عمل به پارکها محدود گردد.

هرس Pollarding

در مورد برخی درختان مانند چنار، توت کاکوزا، زبان گنجشک و بیدقرمز می توان هر ساله هرس شدید انجام داد و هرچند سال یکبار به درخت استراحت داد و هرس نکرد. البته لازم به ذکر است اگر این درختان با فاصله زیاد از هم کاشته شده باشند و تاج آنها در فضای کافی و بدون مزاحمت تاج درختان دیگر رشد کرده باشد نیازی به انجام هرس شدید نیست و تنها می توان به حذف شاخه های بیمار، آفت زده، خشکیده، مزاحم و شاخه هایی که فرم طبیعی گیاه را بهم زده اند، اکتفا کرد.

هرس Pollarding در چنار

تمام شاخه های فرعی را بسته به میزان فضایی که بین دو درخت مجاور داریم، پس از رها کردن ۰/۵-۱ متر از تنه اصلی سرزنی می کنیم و این عمل را تا انتهای تاج درخت انجام می دهیم.

هرس Pollarding در توت کاکوزا و زبان گنجشک

در مورد نهال های جوان، تنه را حفظ کرده و شاخه های اصلی را برحسب کاربرد، از ارتفاع مشخصی کوتاه می کنیم. البته پس از گذشت ۴ تا ۵ سال، ارتفاع سرزنی را کمی افزایش داده و طول بیشتری از شاخه ها را کوتاه می کنیم. در درختان قدیمی نیز تنه و شاخه های اصلی را حفظ کرده و شاخه های فرعی را پس از رها کردن حدود ۱۰ cm نسبت به شاخه اصلی، کوتاه می کنیم.

هرس Pollarding در بید قرمز

در این درخت اگر هدف استفاده از شاخه های قرمز رنگ یکساله می باشد برای داشتن شاخه های یکساله طویل تر می توان هرس شدید را انجام داد. در غیر این صورت نیاز به هرس خاصی نیست. در هرس شدید در درختان جوان باید ارتفاع تنه را حدود ۱-۱/۵ m نگه داشت و شاخه های اصلی را پس از رها کردن ۱۰cm کوتاه کرد، در مورد درختان قدیمی نیز باید شاخه های اصلی را پس از رها کردن ۱ متر کوتاه نمود.

دستور العمل هرس در برخی درختان

افرا سیاه، اقاچیا معمولی، انواع بید، زیتون، زیتون تلخ (ملیا)، کاتالپا، توت نرک و نارون نیاز به هیچ گونه هرس خاصی ندارند، البته حذف شاخه های بیمار، آفت زده، خشکیده، مزاحم و شاخه هایی که با هم زاویه تنگ دارند و یا روی هم افتاده اند در تمام انواع درختان باید همه ساله انجام شود.

اقاچیا چتری و نارون چتری در سال های اولیه رشد هر ساله نیاز به خلوت کردن داخل تاج و حذف شاخه های روی هم افتاده می باشد.

برگ بو و سه رنگ در صورت لزوم و جهت تحریک رشد گیاه، هر ساله برخی از شاخه ها را با ۲ تا ۳ برگ از انتهای شاخه باید سرزنی کرد.

ابریشم ایرانی (شب خسب) هر چند سال یکبار، باید شاخه های فرعی که بسیار طویل شده اند را از کنار یک شاخه اصلی حذف کرد.

در سنجید جهت جلوگیری از طویل شدن شاخه ها باید هر ساله شاخه های ثانویه را از کنار یک شاخه فرعی کوتاه کرد.

*** تذکر:** روش تربیت اولیه در کلیه درختان فوق به صورت تربیت استاندارد و در زیتون تربیت بوته ای می باشد، در برگ بو نیز هر دو روش را می توان اجرا کرد.

همچنین در مورد درختان سوزنی برگ نیاز به انجام هرس نمی باشد و تنها باید به قطع شاخه های خشکیده و شاخه هایی که فرم طبیعی درخت به هم زده اند اکتفا کرد. در مورد کاج مشهد خارج کردن برگ های سوزنی خشک شده از قسمت های داخلی درخت ، همه ساله جهت جلوگیری از آتش سوزی ضروری است.

دستورالعمل هرس در برخی درختچه ها

هرس در درختچه های زینتی در تمام دوره رشد انجام می گیرد در واقع عوامل متعددی از جمله زمان گلدهی و اندام زینتی گیاه در تعیین زمان و میزان هرس درختچه ها موثر است.

*** تذکر:** حذف شاخه های بیمار، آفت زده، خشکیده، روی هم افتاده و شاخه هایی که فرم و تعادل گیاه را بهم زده اند نیز در تمام انواع درختچه ها لازم الاجرا می باشد.

همچنین جوان سازی درختچه ها هر چند سال یکبار و با مسن شدن درختچه ضروری می باشد. بدین طریق که باید شاخه های مسن و قدیمی که قطور شده اند را از نزدیک سطح زمین قطع کرده و برخی از شاخه ها را نیز کمی کوتاه نمود.

ابریشم مصری، ارغوان، بداغ ، ختمی درختی نیاز به هیچ گونه هرس خاصی ندارند و تنها در صورت لزوم و اگر داخل تاج درختچه ، شاخه ها بسیار متراکم شده باشند می توان کمی تاج را خلوت کرد و شاخه های روی هم افتاده را حذف نمود. (از سرزنی در بداغ باید اکیداً خودداری کرد زیرا باعث جاروئی شدن شاخه ها می گردد.)

پر، توری، یاس بنفش در فصل زمستان و پس از خزان برگها باید شاخه های گلدهنده را کمی پایین تر از محل تشکیل گل قطع نمود تا شاخه های جدید ایجاد شود. شاخه های متراکم و روی هم افتاده نیز باید قطع گردند.

اسپیره بهار گل، دوتزیا، نرگس درختی، یاس زرد و زرشک قرمز در این درختچه ها به علت اینکه گل بر روی شاخه های یکساله تشکیل می شود، باید در بهار و بعد از پایان گلدهی، شاخه های گل دهنده را از کنار یک شاخه قوی و یا یک جوانه دیگر قطع نمود. (سرزنی در اسپیره باعث جارویی شدن شاخه ها می گردد.) در زرشک قرمز نیز اگر به صورت تک گیاه باشد هرس به طریق ذکر شده است و باید در طول سال پاجوش های اضافی سال جاری را حذف کرد.

به ژاپنی در فصل زمستان ، پس از خزان برگها و قبل از گلدهی با حفظ شاخه های اصلی به عنوان اسکلت گیاه ، برخی از شاخه های یکساله را با نگه داشتن سه تا چهار جوانه روی آنها، کوتاه نمود. بهتر است داخل تاج درختچه را نیز خلوت کرد.

دم موشی و طاووسی در اواخر اسفند ماه و هنگامیکه جوانه ها شروع به تورم نمودند باید تمامی شاخه ها را تا سطح اسکلت اصلی و نزدیک سطح زمین قطع کرد. در این صورت گیاه شروع به رشد کرده و با ایجاد شاخه های

جدید و قوی ، گلدهی در زمان مربوطه رخ می دهد. در صورتیکه درختچه طاووسی چند سال بدون انجام هرس رها شده است باید تنها تا ارتفاع یک متری از سطح زمین ، گیاه را کوتاه کرد و از سال های بعد هر سال یک شاخه را تا سطح زمین کوتاه نمود.

خرزهره هرس خاصی نیاز ندارد اما باید میوه های آن را در اواخر پاییز و قبل از باز شدن حذف نمود زیرا میوه ها دارای کرک های چسبنده می باشند. همچنین می توان پاجوش های اضافی را در فصل زمستان و یا در صورت زیاد بودن تعداد آنها در فصل رشد حذف کرد. البته باید توجه داشت اگر خرزهره به عنوان پرچین رسمی به کار رفته است باید پاجوش ها را نگه داشت و در اوایل بهار و اوایل پاییز نسبت به کوتاه کردن پرچین اقدام نمود.

زرشک همیشه سبز به علت همیشه سبز بودن در صورتیکه به عنوان تک گیاه به کار رود نیازی به هرس ندارد و تنها می توان به حذف پاجوش های اضافی بسنده کرد.

پیراکانتا به غیر از هرس شکل دهی و در صورتیکه به عنوان تک گیاه به کار رود بر روی این درختچه دو نوع هرس می توان انجام داد:

۱- جهت درشت تر و فشرده تر شدن میوه ها ، پس از پایان گلدهی در بهار، شاخه های تشکیل شده در فصل جاری در انتهای شاخه های گلدهنده را باید قطع کرد.

۲- حذف کامل شاخه های گلدهنده پس از ریزش میوه ها در فصل خواب

ماهونیا و مروارید درختی در ماهونیا بعد از گلدهی و در مروارید درختی در اواخر زمستان و پس از ریزش میوه ها، شاخه های گلدهنده را از کنار یک شاخه قوی باید قطع کرد.

پیچ اناری و پیچ گلیسین در فصل زمستان و پس از ریزش برگها، تمام شاخه های گلدهنده سال جاری را با باقی گذاشتن ۲ تا ۳ جوانه بر روی آنها باید کوتاه نمود، پاجوش های اضافی را نیز باید قطع کرد. در مورد نهال های جوان تا رسیدن به اندازه مورد نظر نیاز به هرس نمی باشد.

سازمان پارکها و فضای سبز
شهرداری اصفهان
« سازمان پارکها و فضای سبز شهرداری اصفهان »